

Recension

Bernard Williams: *Ethics and the Limits of Philosophy*, Fontana paperback 1985.

Cambridgeprofessorn Bernard Williams har väl alltid varit något av en det filosofiska etablissemangets "enfant terrible". I sin senaste bok uttrycker han sin ringa uppskattning av dagens moralfilosofi. Dess fundamentala fel är att den inte vågar ställa de stora frågorna om livet. Och som den ser ut i dag, *kan* den varken ställa eller besvara dessa frågor.

Williams menar att vissa tolkningar av förnuft och klar förståelse som diskursiv rationalitet har skadat etiskt tänkande och förvrängt våra begrepp om det, och att "kraven från vår moderna värld på etiskt tänkande är utan motstycke, men de rationalitetsidéer som göms i den mesta samtida moralfilosofin kan inte möta dessa krav".

Det är med Sokrates fråga "hur ska man leva?" som moralfilosofin borde starta, hävdar Williams. Därför att den är tillräckligt förutsättningslös för att inte genast binda upp en till bestämda uppfattningar. Andras frågor som "vad är vår plikt?" eller "hur kan vi bli lyckliga?" tar för mycket för givet, och leder då tänkandet/undersökningen i fel riktning.

Sokrates fråga är dock inte helt förutsättningslös, försöker man besvara den måste man ta hänsyn till:

- vilken roll den vetenskapliga kunskapen kan spela;
- hur långt en rent abstrakt, rationell undersökning kan gå;
- hur långt svaret kan förväntas bli annorlunda i olika samhällen;
- hur mycket som återstår för det personliga avgörandet.

Här kommer etiska överväganden in. Men inte bara. Sokrates fråga och dess svar ser Williams inte som nödvändigtvis eller speciellt etiska. Hans nyanserade syn på moralen gör att han inte ser den som den yttersta grunden som "overrides" allt annat. Därigenom undkommer han moralismens helgon-krav på att vi alla borde handla som Moder Teresa. Etiska överväganden är bara en sorts input i beräkningen. Det finns olika etiska överväganden, och olika icke-etiska överväganden. Men bland moralfilosofier finns ofta en tendens till förenkling och *reduktion*, de vill reducera alla etiska överväganden till ett mönster, och visa att *en* typ av etiska överväganden är grundläggande. Och likadant när det gäller icke-etiska överväganden; Kant t ex menade att allt icke-moraliskt handlande var motiverat av njutningslystnad, för honom gällde antingen moralism eller psykologisk hedonism. Men det är ju så att det finns olika sorters icke-etiska motiveringar, och mer än en motivering mot etiska överväganden. Och vi använder en mångfald etiska överväganden; detta är bara vad man kan förvänta sig då vi är arvtagare till en lång och komplicerad etisk tradition, med många olika reli-

gioner och andra sociala faktorer.

Williams undrar om det inte kan finnas ett reduktivt drag hos rationalismen själv. Han syftar då på antagandet att två överväganden inte kan rationellt vägas mot varandra, om det inte finns ett gemensamt övervägande under vilka de kan jämföras. Men detta är felaktigt, för visst kan man väga t ex estetiska mot ekonomiska överväganden. Vi gör ju det. "Är Picassotavlan värd sitt pris?" — denna fråga uppfattas inte som irrationell.

Sokrates trodde att filosofin kunde besvara hans fråga, Williams tror det inte. Som boktiteln visar, intresserar han sig för filosofins gränser. Etiska teorier är filosofiska åtaganden som binder sig själva till åsikten att filosofin kan bestämma hur vi ska tänka i etiken. Williams menar att vi i etiken kan tänka på alla möjliga sätt, men att filosofin inte kan göra mycket för att bestämma hur vi ska tänka. Han söker ett perspektiv bortanför teorierna.

Här kan det vara relevant att påminna om Hegels kritik av Kant. Hegel kontrasterade Kants moralism med sedligheten, en konkret etisk erfarenhet som uttrycktes i de lokala sedvänjorna. Han frågade sig hur en konkret upplevd livsform kan utvidgas, snarare än hur ett universellt program ska förverkligas.

Somliga ser filosofisk reflektion i etiken som ett kliv till den universella ståndpunkten i sökandet efter ett rättfärdigande, som sedan bringas tillbaka till vardagens verksamheter. En sådan bild gör ett platoniskt antagande att den reflekterande teoretiska agenten kan göra sig oberoende från det liv och den karaktär han undersöker. Men en sådan överblick, helt och hållet utifrån, kan ju inte uppnås. Och även om det är riktigt för vetenskapen att sträva mot en sådan uppfattning, så gör inte det det till ett attraktivt och lämpligt ställe för oss och vårt etiska medvetande. Enligt Williams måste våra argument grunda sig i ett mänskligt perspektiv, de kan inte härledas från ett perspektiv som är ingens perspektiv.

Han menar att vi måste se på teorierna utifrån vårt mänskliga perspektiv. Exemplet Tooley illustrerar faran i ett överdrivet och naivt teoretiserande. Michael Tooley är en amerikansk filosof som (i sin bok *Abortion and Infanticide*, Oxford 1983; recenserad i *Filosofisk tidskrift* nr 2, 1986) föreslagit att vi ska byta ut vårt vanliga begrepp "person", som vi använder i etiska överväganden, mot ett nytt teoretiskt begrepp som utesluter spädbarn. Detta nya begrepp skulle ha systematiska fördelar. Det verkar som om Tooley sett det ursprungliga begreppet "person" som ett egentligen teoretiskt begrepp i behov av precisering. Men i själva verket har det aldrig varit ett klassificerande begrepp, utan något vagt som indikerat gradvisa egenskaper.

Det är genom att införa sitt nya teoretiska begrepp, som Tooley når slutsatsen att spädbarn saknar rätt till liv. Att inte se det omänskliga i detta är inte förut-sättningslöst, utan omdömeslöst.

Williams hade antagligen de beskäftiga och byråkratiska teoretikerna i åtanke när han valde följande citat av Camus till ett av sin boks motto: "När man ingen karaktär har så får man lov att skaffa sig en metod."

För många är det som om förnuftet själv drev det etiska tänkandet mot teori och systematisering. Men varför ska reflektionen uppfattas som krävande teori? Det enda alternativet till etisk teori är inte att vägra reflektera och förbli i ore-flektiv fördomsfullhet. Teori eller fördomar är inte de enda möjligheterna vare

sig för en intelligent agent eller för filosofin, skriver Williams.

När vi ser det omöjliga i att rationalisera allt (ge skäl, ge skäl för att ge skäl, etc), så behöver vi inte tro att det att rationalisera så mycket som möjligt är det näst bästa att göra. Vi kan lika gärna dra slutsatsen att vi tittar åt fel håll. Inte all reflektion över etiskt liv uppmuntrar teoretiserande — det finns reflektion som söker *förståelse* av våra motiv, och en psykologisk eller social insikt i våra etiska verksamheter. Den sorts reflektion som leder till etisk teori är den som söker rättfärdigande skäl; men det är ju bara en av många möjliga . . .

Typiskt antar teorin att vi antagligen har för många etiska idéer, men vårt problem består i att vi har för få, vi behöver vårda så många vi kan.

Williams menar att reflektiv kritik i grund och botten ska gå åt motsatt håll än det som uppmuntras av etisk teori. Teorin letar efter generella överväganden som har så lite utmärkande innehåll som möjligt, eftersom den försöker systematisera och vill representera så många skäl som möjligt som tillämpningar av andra skäl.

Men kritisk reflektion ska söka så mycket delad förståelse den kan i någon fråga, och använda vilket etiskt material som helst som är rimligt och som uppfordrar till instämmande.

Denna bild av vad etiskt tänkande skulle kunna vara, är vad Williams bok leder fram mot. Men innan dess tar han upp många saker som jag inte berört här. Han diskuterar bl a huruvida filosofin kan fungera som en grund för etiken, om vi kan finna en arkimedisk punkt från vilket det kan visas att rationalitet kräver etiska hänsynstaganden. Och exemplifierar med Aristoteles och Kant. Vidare redogör han för och analyserar Hares utilitarism och Rawls kontraktualism. Ett kapitel ägnar han åt moralismen, som han ser som en viss sort av etiskt tänkande som vi vore bättre utan. Filosofins objektivitet diskuteras i ett ytterligare kapitel. Williams förnekar att det i filosofin kan finnas en kunskap liknande vetenskapens.

Per Björkholm